

หลักเกณฑ์ทางกฎหมายและบทบาทของ
พนักงานสอบสวน กับ การค้นหาความจริง

ระบบการค้นหาความจริงในชั้นสอบสวนก่อนการพิจารณาของศาล

ตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ส่วนที่ 1 ข้อ 3 ก. หลักการค้นหาความจริงในระบบ Common Law และข้อ 3 ข. หลักการค้นหาความจริงในระบบ Civil Law ซึ่งเป็นหลักสากล โดยระบบ Common Law ใช้หลักการต่อสู้ (Fight Theory) โดยคู่ความทั้งสองฝ่ายต่างมีหน้าที่ค้นหาความจริง ศาลจะวางตัวเป็นกลาง สำหรับการค้นหาความจริงในระบบ civil Law เจ้าพนักงานของรัฐ ผู้พิพากษา อัยการ และตำรวจ ต้องร่วมมือกันค้นหาความจริง ศาลต้องมีความกระตือรือร้น (Active) เรียกว่า หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Inquisitionsprinzip) ซึ่งหลักทั้งสองระบบดังกล่าวเป็นหลักสากลที่ประเทศที่เจริญแล้ว ส่วนใหญ่ยอมรับและถือเป็นแนวปฏิบัติในการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวถึง หลักเกณฑ์ และบทบาทการค้นหาความจริงในการสอบสวนตามจุดมุ่งหมายของวิทยานิพนธ์ต่อไป

1. หลักเกณฑ์และจุดมุ่งหมายของการสอบสวนคดีอาญา

ที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงนี้จะกล่าวในระบบสากลที่ประเทศอเมริกาและภาคพื้นยุโรป ยอมรับและมีแนวความคิดจุดประสงค์ในการค้นหาความจริงในคดีอาญา เพื่อความบริสุทธิ์ยุติธรรม มีประสิทธิภาพประสิทธิผลไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่น อีกทั้งเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐในการควบคุมอาชญากรรม จากการศึกษาจะพบว่า การดำเนินคดีอาญาของรัฐต่าง ๆ มี 2 ระบบ

1.1 การดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวน เป็นระบบเก่าซึ่งไม่มีการแยก "หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง" และ "หน้าที่พิพากษาพิพากษา" ออกจากกัน มีศาลเป็นเพียงองค์กรเดียวเป็นผู้ไต่สวน ไม่มีโจทก์ไม่มีจำเลยมีศาลหรือผู้พิพากษาเป็นทั้งโจทก์และจำเลยผู้ถูกกล่าวหา

ตกเป็นกรรมในคดี¹ เป็นเหตุให้มีการทรมานร่างกายเพื่อให้การรับสารภาพ ต่อมาวิธีการรุนแรงมีการล่าแม่มดเกิดขึ้น นับเป็นจุดจบของการดำเนินคดีอาญาในระบบนี้

1.2 การดำเนินคดีอาญาตามระบบกล่าวหา เป็นการดำเนินคดีอาญาตามระบบสมัยใหม่เป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีในระบบสอบสวน ซึ่งไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องออกจากกัน และผู้ถูกกล่าวหาเป็นกรรมในคดี โดยการดำเนินคดีในระบบนี้จะแยกอำนาจ "หน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง" ออกจาก "หน้าที่พิจารณาพิพากษา" ให้ศาลเป็นองค์กรที่รับผิดชอบเฉพาะการพิจารณาพิพากษาคดี องค์กรที่รับผิดชอบหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องคือ "อัยการ" ยกฐานะผู้ถูกกล่าวหาให้มีสิทธิแก้ข้อกล่าวหาและต่อสู้คดี พ้นจากการเป็นวัตถุแห่งการซักพอกเป็นประธานในคดี² โดยสิทธิของผู้ต้องหาอย่างผู้ร่วมในทางกระทำที่สำคัญในการดำเนินคดีของเจ้าพนักงานและศาลและสิทธิในทางอยู่เลย มีสิทธิที่จะไม่ให้การในเรื่องที่ถูกกล่าวหาและถูกบังคับไม่ได้

เมื่อพิจารณาระบบการดำเนินคดีอาญาแล้ว นักนิติศาสตร์ได้แบ่งแยกหลักในการดำเนินคดีอาญาตามระบบสากลเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหาย เจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้มีหน้าที่ดำเนินคดีอาญา เอกชนไม่มีสิทธิในการดำเนินคดีอาญา พนักงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาคือ "อัยการ" ตามระบบสากลอัยการมีหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องเจ้าพนักงานตำรวจเป็นเพียงเจ้าพนักงานมีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการเท่านั้น

¹ คณิต ณ นคร, "ปัญหาการไร้ดุลพินิจของอัยการ," วารสารอัยการ 5 (กันยายน 2535): 32.

² คณิต ณ นคร, "อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา," อัยการนิเทศ 38 (2519) : 396-401.

2. การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ซึ่งเกิดขึ้นก่อนจะมีการดำเนินคดีโดยรัฐ มี ราชอาณาจักรอังกฤษ ประชาชนมีสิทธิฟ้องคดีได้โดยไม่ต้องคำนึงว่าเป็นผู้เสียหายแท้จริงหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ประเทศอังกฤษก็มีการพัฒนาโดยย้ D.P.P. (Director of Public Prosecutions) เข้าควบคุมการฟ้องคดีหรือเข้าดำเนินคดีเอาโดยคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ำใช้ ตำรวจ ถ้ามีการพิจารณาโดยลูกขุนก็ำใช้ทนาย (Barister) ต่อมาในปี ค.ศ. 1986 ก็มีการ จัดตั้งระบบอัยการเข้ามาดำเนินคดีเช่นเดียวกับในประเทศยุโรป

3. การดำเนินคดีอาญาโดยผู้เสียหาย เป็นการดำเนินคดีอาญาที่มีมาแต่ดั้งเดิม โดยปะปนกับคดีแพ่งที่ยังมิได้แยกออกจากกันนลักษณะเด็ดขาด

จากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐนี้ อาจเป็นปัญหาในการสอบสวนฟ้องร้องของ เจ้าพนักงานเมื่อมีข้อสงสัยว่าการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น จะทำการสอบสวนฟ้องร้องต่อไปหรือไม่ จึงมีข้อพิจารณาในการดำเนินคดีอาญาอีก 2 หลักคือ

ก. การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle) โดยเจ้าพนักงาน ผู้มีหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องดำเนินคดีขึ้นเอง โดยไม่ต้องคำนึงว่ามีการร้องทุกข์กล่าวโทษหรือไม่ เมื่อพบว่า การสอบสวนมีพยานหลักฐานว่ากระทำผิดจริงก็ฟ้องร้องไป จะยุติคดีโดยการถอนฟ้อง ไม่ได้ ทำให้มีผลดีในการบังคับใช้ตามกฎหมาย (Law Enforcement) แต่มีข้อเสียขาดความ ยืดหยุ่น

ข. การดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) มีผลดีทำให้ อัยการสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างยืดหยุ่นปรับเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางลำดับได้ดี โดยมีการ ถอนฟ้องได้เมื่ออัยการพิจารณาพยานหลักฐานการสอบสวนแล้ว มีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ต้องหา กระทำผิด คำนึงถึงผลดีผลเสียที่สังคมจะได้รับจากการฟ้องคดีและผลร้ายที่จะเกิดขึ้น อัยการ สามารถใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีและถอนฟ้องคดีเมื่อได้ฟ้องคดีต่อศาลไปแล้ว

การสอบสวนคดีอาญาตามระบบสากล ในสมัยโบราณการปราบปรามผู้กระทำผิด เป็น หน้าที่ของรัฐเพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินซึ่งเป็นเป้าหมายในการบริหาร

งานยุติธรรม ในบางครั้งเจ้าพนักงานของรัฐอาจใช้อำนาจในทางที่ผิด และถูกมองจากประชาชนว่าล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทำให้ประชาชนต้องออกมาต่อสู้ เช่น ในประเทศอังกฤษ จึงได้หวงอำนาจตำรวจซึ่งเป็นเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมเป็นตำรวจท้องถิ่นหรือตำรวจเทศบาลและให้ใช้ลูกขุน (jury) เข้ามาช่วยในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง โดยให้ผู้พิพากษามีอำนาจแต่เพียงกำหนดโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำผิดว่าหนักเบาเพียงใดเท่านั้น ในระบบสากลกระบวนการยุติธรรมแยกเป็น 2 ขั้นตอน

1. ขั้นตอนการแสวงหาผู้กระทำผิดหรืออำนาจในการสืบสวนสอบสวน-ฟ้องร้อง เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นและทำการสืบสวนหาตัวผู้กระทำผิดและสอบสวนผู้ที่สงสัยว่าได้กระทำผิดจนกระทั่งนำตัวบุคคลไปฟ้องร้องต่อศาล เป็นระบบการค้นหาความจริงโดยหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐมีหน้าที่เชื่อมโยงกันไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ เป็นระบบที่ใช้ในประเทศภาคพื้นยุโรป

2. ขั้นตอนการพิจารณาและพิพากษาของศาลยุติธรรมใช้ระบบกล่าวโทษ โดยมีโจทก์ฝ่ายหนึ่งและจำเลยอีกฝ่ายหนึ่งจากแนวที่ประชาชนมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในประเทศอังกฤษ เรียก Popular Prosecution เป็นระบบการต่อสู้ ต่อมาได้พัฒนามี D.D.P. หรืออัยการ (C.P.S.) เกิดขึ้นโดยได้นำแบบภาคพื้นยุโรปมาใช้

จากหลักการดำเนินคดีของรัฐ ระบบดำเนินคดี หลักการดำเนินคดีตามระบบสากล การสอบสวนคดีอาญาตามระบบสากลตามที่กล่าวโดยสรุปย่อ ซึ่งเป็นแนวทางการเขียนวิจัยหลักเกณฑ์และจุดมุ่งหมายของการสอบสวนคดีอาญา ที่เป็นที่ยอมรับของประเทศต่าง ๆ ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงขบวนการขั้นตอนที่ 1 เกี่ยวกับอำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง เท่านั้น โดยผู้เขียนจะศึกษาแนวทางระบบสากลเป็น 2 แนวทางใหม่ ๆ กล่าวคือ

ก. ระบบการสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้อง ของประเทศกลุ่ม Common Law ตัวอย่าง ประเทศอังกฤษ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าประเทศอังกฤษ พลเมืองมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้ ดังนั้น ผู้ที่จะฟ้องคดีอาญาได้ก็อาจได้แก่ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นพนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่หน่วยอื่น ๆ ของรัฐบาล เป็น

หลักทั่วไปมาแต่ดั้งเดิม ต่อมากลางคริสต์วรรษที่ 19 เป็นต้นมา ได้มีบทกฎหมายหลายฉบับได้บัญญัติไว้ว่าการฟ้องคดีบางประเภทจะต้องได้รับความยินยอมจาก Attorney General หรือ D.P.P

องค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของอังกฤษประกอบด้วย

1. ตำรวจ (Police) ตำรวจเป็นกลไกอย่างหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม ด้านการดำเนินคดีการฟ้องคดีอาญาในประเทศอังกฤษ คดีอาญาทั่ว ๆ ไปแล้ว ตำรวจเป็นผู้เริ่มคดี ดำเนินการฟ้องร้องและแสวงหาพยานหลักฐาน เพื่อให้เพียงพอต่อการที่จะนำคดีขึ้นฟ้องต่อศาล แต่คดีอาญาต่าง ๆ นั้น การเตรียมคดีสำหรับศาลก็มี Solicitor กับ Barrister เป็นผู้ดำเนินการโดย Solicitor เตรียมคดีสำหรับการพิจารณาและอาจขอคำแนะนำจาก Barrister ในปัญหาบางประการที่ยุ่งยากแล้ว Barrister จะเป็นผู้ดำเนินคดีระหว่างที่คดีอยู่ในศาล เว้นแต่จะถูกจำกัดโดย Attorney General เอกชนมีสิทธิดำเนินคดีอาญาเอง โดยปกติเอกชนจะนำเรื่องไปให้เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินคดีให้
2. Attorney General ³
3. Solicitor ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่ง Treasury Solicitor ซึ่งเป็นข้าราชการประจำผู้หนึ่ง ก่อน ค.ศ. 1908 บรรดาทางด้าน Solicitor คือการเตรียมคดีเพื่อฟ้องคดีมี Treasury Solicitor เป็นผู้ทำ หลังจากนั้นได้แบ่งแยกคดีอาญาและคดีแพ่งรณงานอาญาให้ D.P.P. เป็นผู้รับผิดชอบ
4. Director of Public Prosecutions (D.P.P.) คุณสมบัติ D.P.P. ต้องเป็นเนติบัณฑิต (Barrister) หรือเป็น Solicitor มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี รัฐมนตรี

³ ดูรายละเอียดในหน้า 9

ว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้แต่งตั้ง ไม่อยู่ภายใต้บังคับบัญชา แต่เป็นข้าราชการประจำผู้หนึ่ง
อยู่ภายใต้บังคับบัญชาและแนะนำของ Attorney General มีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่
อำนาจหน้าที่

4.1 ทาหน้าที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา

4.2 ทาหน้าที่ให้คำแนะนำแก่หน่วยงานของรัฐ

ข. ระบบการสอบสวน-ฟ้องร้องของกลุ่มประเทศ Civil Law เช่น ฝรั่งเศส
เยอรมัน และญี่ปุ่น กลุ่มประเทศดังกล่าวให้อัยการมีอำนาจทำการสอบสวนและควบคุมการสอบ
สวนทั้งสิ้น ผู้เสียหายอาจร้องทุกข์ต่อตำรวจหรือพนักงานอัยการก็ได้ ถ้าร้องทุกข์ต่อตำรวจก็ต้อง
ส่งให้พนักงานอัยการตรวจสอบ ปกติพนักงานอัยการจะไม่เข้าไปทำการสอบสวนเอง นอกจาก
ความผิดที่กฎหมายบัญญัติให้เข้าไปทำการสอบสวนด้วยตนเอง หรือมีผู้ร้องเรียน หรือคดีสำคัญที่มี
ความยุ่งยากซับซ้อนหรือตำรวจให้อัยการเข้าไปช่วยทำการสอบสวน เช่น ในประเทศฝรั่งเศส
ตามระบบอัยการสากลในอารยประเทศ อัยการมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการควบคุมการสอบสวน
คดีอาญา

ผู้เขียนขอยกหลักการสอบสวนฟ้องร้องคดีอาญาของประเทศญี่ปุ่นมาให้ทราบโดยสังเขป
ดังต่อไปนี้ โดยสร้างพื้นฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของญี่ปุ่น ฉบับปัจจุบัน เป็น
ระบบกล่าวหา (Accusatorial) ฝ่ายโจทก์และจำเลยมีสิทธิเท่าเทียมกันโดยศาลทาหน้าที่
เป็นกรรมการ พนักงานอัยการทาที่มีอำนาจฟ้องหรือไม่ฟ้องคดีอาญา ไม่มีการใช้ระบบลูกขุน
(Jury) หรือการไต่สวนมูลฟ้อง กฎหมายญี่ปุ่นไม่ยินยอมให้เอกชนฟ้องคดีอาญาได้เอง อัยการมี
อำนาจใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการฟ้องหรือไม่ฟ้องหรือขอถอนการฟ้อง

การสอบสวนพนักงานอัยการมีอำนาจการสอบสวนและควบคุมการสอบสวนของตำรวจ
พนักงานอัยการมีอำนาจเริ่มคดีได้เองหรือส่งให้ตำรวจสอบสวนคดี จนกว่าจะได้รับความจริง
แล้วมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องอำนาจหน้าที่อัยการญี่ปุ่น

1. สืบสวนสอบสวนและดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญาที่เสนอต่ออัยการโดยเจ้าพนักงานตำรวจ
2. สืบสวนสอบสวนและดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญาที่เอกสารได้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่ออัยการ หรืออัยการได้ทราบมาไม่ว่าจะโดยทางใด
3. การฟ้องคดีอาญาต่อศาล
4. การดำเนินการดูแลให้การบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลเป็นไปโดยถูกต้อง
5. ปฏิบัติการอื่น ๆ ในฐานะผู้แทนหรือผู้รักษาผลประโยชน์ของมหาชน

จุดมุ่งหมายของการสอบสวนคดีอาญาทั้งระบบ Common Law และ Civil Law นั้น มีหลักใหญ่ 2 ประการ

- ก. เพื่อความมีประสิทธิภาพในการสอบสวนฟ้องร้องคดีต่อศาล เมื่อฟ้องร้องคดีต่อศาลแล้ว ศาลน่าจะลงโทษผู้กระทำผิด
- ข. Due Process ควบคุมการใช้อำนาจอย่างเหมาะสมภายในขอบเขตอย่างเป็นธรรมไม่ล่วงเกินบุคคลอื่นเกินความจำเป็น

2. การสอบสวนและการฟ้องคดีอาญา เป็นกระบวนการเดียวกัน

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐได้ก่อให้เกิดองค์กรอัยการขึ้นเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการในชั้นสอบสวนฟ้องร้องคดี และศาลเป็นผู้พิจารณาตัดสินคดี ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในประเทศต่าง ๆ จึงได้กำหนดให้อัยการมีหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาด้วย นอกจากการฟ้องร้องคดีโดยอัยการจะควบคุมดูแลกิจการของตำรวจหรือพนักงานสอบสวนในด้านการสอบสวนคดีอาญา และอัยการก็มีอำนาจฟ้องคดีอาญาด้วย เช่น

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีขั้นตอนกระบวนการทางอาญาขึ้นก่อนการพิจารณาของสหรัฐอเมริกา นั้น มีองค์กรหลักที่สำคัญ คือ ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล เมื่อมีการประกอบ

อาชญากรรมหรือการกระทำผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาทสำคัญในการบังคับใช้กฎหมาย และรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนจะต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวน (Investigation) เพื่อทราบข้อเท็จจริงก่อนที่จะทำการจับกุมผู้ต้องสงสัยมาสอบสวนพิจารณาว่า ผู้ต้องสงสัยจะเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่ และพนักงานอัยการที่มีอำนาจสอบสวนควบคุมเป็นผู้เริ่มคดีเองก็ได้ ในคดีอาญาพนักงานอัยการกับตำรวจจะต้องปรึกษาหารือกัน ร่วมมือกันทำงาน รวบรวมพยานหลักฐานจากการสืบสวนสอบสวนก่อนที่จะมีการดำเนินคดีในศาล⁴

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย ได้รับอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายตามคอมมอนลอว์⁵ มีตำรวจและอัยการเป็นเจ้าพนักงานผู้ดำเนินคดีอาญาชั้นต้น การสอบสวนฟ้องร้องอยู่ภายใต้การดำเนินงานของอัยการ โดยมีตำรวจสอบสวนเป็นผู้ปฏิบัติช่วยเหลืออัยการในการสอบสวนคดีอาญา การสั่งคดีอยู่ในอำนาจของอัยการทำให้องค์กรอัยการมีหน้าที่รับผิดชอบการสอบสวนฟ้องร้องคดีอาญา (หากที่อัยการเป็นผู้มีอำนาจและบทบาทครอบคลุมถึงการสอบสวนคดีอาญาด้วยก็เนื่องจากแนวความคิดทางทฤษฎีที่ถือว่าอำนาจสอบสวนฟ้องร้องคดีเป็นอำนาจอันมิอาจแบ่งแยกได้ (Inseparable authority) เพราะการสอบสวนเป็นเพียงเครื่องมือที่ใช้แสวงหาพยานหลักฐานในการฟ้องร้องดำเนินคดี องค์กรอัยการจึงเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีชั้นเจ้าพนักงาน

4 สมศักดิ์ ประกอบแสงสวย, "การดำเนินคดีอาญาของพนักงานเป็นกระบวนการเดียวกัน", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 52-62.

5 Shigemitsu Dando, Japanese Criminal Procedure, (South Hackensack, N.J. : Fred B. Rothmar & Co., 1985), P.12.

ในประเทศไทยก่อนนำใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบัน อัยการเคยมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น ในข้อบังคับการปกครองหัวเมือง รศ.116 ตามตราสารที่ 36534 เรื่องส่งข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมือง ลงวันที่ 17 เดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. 116 (ซึ่งมีคำบังคับเป็นกฎหมาย) ข้อ 87 บัญญัติว่า "พนักงานรักษาพระอัยการมีอำนาจและหน้าที่จะต้องสืบสวนเอาตัวโจรผู้ร้ายและสมัครพรรคพวกซึ่งล่วงพระราชอาญาตามกฎหมาย และไต่สวนเอาหลักฐานพยานาที่เห็นจริงในข้อพิพาทของคนเหล่านั้น และฟ้องร้องต่อศาลาให้พิพากษาโทษผู้ล่วงพระราชอาญาตามกฎหมายทั้งคอยตรวจตราการลงโทษพระราชอาญาแก่ผู้ผิดาให้ต้องคาพิพากษาแลมีอำนาจที่จะอุทธรณ์คาพิพากษาเมื่อเห็นว่าศาลตัดสินไม่ถูกต้อง ⁶

ต่อมาเมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2478 ที่ใช้บังคับในปัจจุบัน ได้แบ่งแยกหน้าที่พนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนอย่างค่อนข้างเด็ดขาด โดยให้พนักงานอัยการมีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล (มาตรา 2 (5)) พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญา (มาตรา 2 (6)) โดยกฎหมายให้อำนาจตำรวจและฝ่ายปกครองในคดีที่เคยโอนอำนาจการสอบสวนไปมาระหว่างตำรวจกับฝ่ายปกครอง และในปัจจุบันการสอบสวนเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจแต่เพียงฝ่ายเดียว ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2523 ข้อ 2 การที่พนักงานอัยการไม่มีอำนาจสอบสวนดังกล่าวนี้ ทำให้ตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการใช้อำนาจสอบสวนในการสอบสวนคดีอาญาแต่เพียงผู้เดียว เมื่อการสอบสวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานและใช้มาตรการบังคับ โดยมีอำนาจออกหมายเรียก การค้น การจับ การควบคุมตัว และปล่อยชั่วคราวได้โดยลำพัง (มาตรา 52, 132, 136) โดยที่อัยการไม่อาจเข้าไปควบคุม

⁶ กุลพล พลวัน, "ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย,"
วารสารอัยการ, หน้า 80.

ตรวจสอบความถูกต้องหรือความชอบด้วยกฎหมายของการสอบสวน พนักงานสอบสวนจึง เป็นผู้
รับผิดชอบดำเนินการแต่เพียงฝ่ายเดียวตั้งแต่เริ่มดำเนินการสอบสวนจนสรุปสำนวนการสอบสวน
เสร็จสิ้น พนักงานอัยการจะเข้าไปดำเนินคดีใด ๆ ใดก็ตามเมื่อพนักงานสอบสวนได้สรุปสำนวน
การสอบสวนส่งมายังพนักงานอัยการแล้วเท่านั้น การสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนหรือ
ตำรวจในประเทศไทย จึงแบ่งแยกออกจากการฟ้องร้องคดีของพนักงานอัยการโดยเด็ดขาด

ผู้เขียนขอวิเคราะห์ผลดีผลเสีย การแบ่งแยกอำนาจการสอบสวนและการฟ้องร้อง
ออกจากกัน

ผลดี มีการคานอำนาจ (Check and Balance) ระหว่างองค์กรต่างหน่วยงาน
โดยตำรวจมีหน้าที่สอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน พนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาพยานหลักฐาน
ว่าเพียงพอต่อการฟ้องร้องหรือไม่ อาจมีความเห็นแย้งกันได้ในความคิดหลากหลายและมองมุม
ต่าง ๆ กัน มีความเป็นอิสระซึ่งกันและกัน ถ้าจะให้อัยการเข้ามาคานอำนาจในการสอบสวนซึ่ง
แต่เริ่มคดีนั้น จะทำให้อัยการทำตัวเป็นปรปักษ์กับคู่ความ มีทัศนคติในการค้นหาความผิดที่จะต้อง
พยายามหาหลักฐานมาดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหาให้ลงได้ หรือเป็นผลงานในการดำเนินคดีและ
ในการจับกุมคดีที่มีอิสระตั้งแต่สามปีขึ้นไป พนักงานฝ่ายปกครองก็กลั่นกรองอีกชั้นหนึ่งในการ
การให้ความเห็นชอบออกหมายจับตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ⁷

ผลเสีย เมื่อพิจารณาระบบการคาน (Check and Balance) อำนาจระหว่าง
องค์กรซึ่งกันและกัน ตำรวจสอบสวนแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยการจับเอง สอบสวนเอง และ
ปล่อยผู้ถูกกล่าวหาเอง ไม่มีองค์กรอื่น ๆ เช่น ทนายความ อัยการ ศาลหรือหน่วยงานอื่น ๆ
ทำการตรวจสอบ มีแต่องค์กรตรวจสอบภายในซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาตรวจสอบกันเอง เป็นระบบ

⁷ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา 2523 ภาคผนวก ข.

การบริหารงานบุคคลในอาชีพเดียวกัน ทำให้ขาดความรับผิดชอบและขาดความสำนึกระหว่างองค์กรจนไม่อาจเรียกได้ว่าเป็น "กระบวน" แต่มีลักษณะเป็น "อาณาจักร" มากกว่า 8 ทำให้ขาดประสิทธิภาพขาดความเชื่อถือจากประชาชน

ประการต่อมา พนักงานสอบสวนไทยไม่มีความเป็นอิสระอาจตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองได้โดยง่าย เนื่องจากสายการบังคับบัญชาของตำรวจฝ่ายสอบสวนขึ้นกับรัฐมนตรีซึ่งมาจากนักการเมือง และปัญหาคุณสมบัติของพนักงานสอบสวน ยังไม่มีประสบการณ์เพียงพอในการตัดสินใจ โดยเฉพาะเกิดจากพนักงานสอบสวนที่ทำการสอบสวนใหม่ ๆ ในท้องถิ่นห่างไกลความเจริญ ไม่มีผู้ใดให้ความปรึกษาในกรณีมีข้อขัดข้องในทางปฏิบัติ เป็นเหตุให้สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาอาจถูกกระทบกระเทือน

ในกรณีที่พนักงานอัยการเข้าร่วมทำการสอบสวนจะทำให้อัยการทราบคดีข้อเท็จจริงตั้งแต่เริ่มต้นและมีส่วนช่วยเหลือพนักงานสอบสวนในการดำเนินคดี จะทำให้การดำเนินคดีมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมมีประสิทธิภาพในกระบวนการชั้นฟ้องร้องและดำเนินการชั้นศาลต่อไป

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผลดีและผลเสียของระบบดังกล่าวแล้ว ข้อที่น่าพิจารณามากที่สุด คือ คุณภาพและความรับผิดชอบของบุคคลากรในหน่วยงานที่รับผิดชอบ จะต้องมีความเป็นอิสระให้ความเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย รับผิดชอบต่อสังคม จะทำให้การสอบสวนเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมไม่ว่าอำนาจการสอบสวนฟ้องร้องจะอยู่กับองค์กรใดองค์กรหนึ่งหรือหลายองค์กร

⁸ คณิต ฒ นคร, "ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม," หนังสือเนติ 29 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 70.

3. องค์กรที่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา

องค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วย ประชาชน ตำรวจ และฝ่ายปกครอง อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แบ่งแยกอำนาจการสอบสวนออกจากการฟ้องร้องโดยเด็ดขาด องค์กรที่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาตามกฎหมายปัจจุบัน ได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานสอบสวนฝ่ายมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวน คือ เจ้าพนักงานตำรวจและเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง แต่ระเบียบข้อบังคับของกระทรวงมหาดไทย ในปัจจุบันได้กำหนดให้การสอบสวนเป็นหน้าที่ของตำรวจฝ่ายเดียว ดังนั้น พนักงานสอบสวนในปัจจุบันจึงเป็นตำรวจ ผู้เขียนจะไม่กล่าวถึงบทบาทของตำรวจในฐานะพนักงานสอบสวนที่รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการค้นหาความจริงไปสู่ปัญหาประเด็นของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต่อไป

พนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึง ตัวบุคคลหรือตัวเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวน กับอีกนัยหนึ่ง หมายถึง องค์กรดำเนินคดีอาญา ซึ่งคำว่า "พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจและหน้าที่" หมายถึง องค์กรพนักงานสอบสวนไม่ใช่ตัวเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวน กฎหมายที่ให้อำนาจและหน้าที่แก่พนักงานสอบสวนมี 2 ประเภท

1. พนักงานสอบสวนทั่วไป (มาตรา 18)
2. พนักงานสอบสวนพิเศษ (มาตรา 20)

พนักงานสอบสวนทั่วไปหรือกรณีความคิดเกิดขึ้นในราชอาณาจักร อำนวยการสอบสวน จะมีขึ้นโดยแบ่งออกเป็น 2 กรณี⁹

⁹ คณิง ฤาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 66-67.

(1) กรณีปกติ (มาตรา 18) พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจสอบสวนก็ต่อเมื่อ

- ก. ความผิดอาญาที่เกิดขึ้น หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตน
- ข. ผู้ต้องหาที่มีที่อยู่หรือถูกจับภายในเขตอำนาจของตน แม้ว่ากรณีจะไม่เข้าตาม (1) ก็ตาม แต่พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ผู้ต้องหาที่มีที่อยู่หรือถูกจับได้ในเขตอำนาจของตนก็มีอำนาจสอบสวนคดีนั้นได้

(2) ในกรณีการกระทำผิดคาบเกี่ยวกับท้องที่หนึ่งตามมาตรา 19 ถ้าเป็นกรณีที่การกระทำผิดเกี่ยวกันตั้งแต่สองท้องที่ขึ้นไปในลักษณะและสภาพดังต่อไปนี้แล้ว พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่เกี่ยวข้องมีอำนาจสอบสวนได้คือ

- ก. เมื่อเป็นการไม่แน่ว่าการกระทำผิดอาญาได้กระทำในท้องที่ใดระหว่างหลายท้องที่
- ข. เมื่อความผิดส่วนหนึ่งกระทำในท้องที่หนึ่งแต่อีกส่วนหนึ่งทำในอีกท้องที่หนึ่ง
- ค. เมื่อความผิดนั้นเป็นความผิดต่อเนื่อง และกระทำต่อเนื่องในท้องที่ต่าง ๆ เกินกว่าหนึ่งท้องที่ขึ้นไป
- ง. เมื่อความผิดซึ่งมีหลายกรรมกระทำลงในท้องที่ต่าง ๆ กัน
- จ. เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้ต้องหา กำลังเดินทาง
- ฉ. เมื่อความผิดเกิดขึ้นขณะผู้เสียหายกำลังเดินทาง

จากกรณีต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วจะเห็นว่า ในการสอบสวนความผิดฐานใดฐานหนึ่ง อาจมีพนักงานสอบสวนคดีนั้นได้หลายคน ซึ่งอาจเป็นทั้งกรณีปกติหรือในกรณีเป็นการกระทำผิดคาบเกี่ยวเนื่องเกินท้องที่หนึ่ง เพื่อความสะดวกในการดำเนินคดีไม่ให้เกิดความยุ่งยากสืบสวนกฎหมายจึงกำหนดให้มีพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบขึ้น

พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ หมายถึง พนักงานสอบสวนที่หน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวมพยานหลักฐานชั้นสุดท้ายเข้าสำนวนการสอบสวนแล้วทำความเห็นเสนอพนักงานอัยการตามมาตรา 140, 141, 142 รวมถึงเมื่ออัยการฟ้องศาลแล้วอำนวยความสะดวกในการติดตามพยาน

พนักงานสอบสวนผู้ใดจะเป็นผู้รับผิดชอบ

1. กรณีปกติตามมาตรา 18

1.1 โดยปกติพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ คือ พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ความคิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจ (มาตรา 18 วรรค 3)

1.2 เมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเพื่อความสะดวก พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคือพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่มีผู้ต้องหาที่อยู่หรือถูกจับ (มาตรา 18 วรรค 3)

2. ในกรณีการกระทำผิดคาบเกี่ยวกันท้องที่หนึ่งตามมาตรา 19

2.1 ถ้าจับผู้ต้องหาได้แล้ว พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ คือ พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่จับผู้ต้องหาได้ (มาตรา 19 (ก))

2.2 ถ้าจับตัวผู้ต้องหาไม่ได้ พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ คือ พนักงานสอบสวนซึ่งท้องที่ที่พบการกระทำผิดก่อนอยู่ในเขตอำนาจ (มาตรา 19 (ข))

เมื่อท้องที่ใดซึ่งเป็นท้องที่ของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบแล้ว หากท้องที่นั้นมีพนักงานสอบสวนหลายคน พนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบ คือ หัวหน้าพนักงานสอบสวนในท้องที่นั้น หรือผู้รักษาการแทนตามมาตรา 18 วรรคท้าย

อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะมีการระบุพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบเอาไว้แล้วก็ตาม ในบางลักษณะหรือบางคดีบางเรื่องอาจทำให้เกิดความยุ่งยากที่จะชี้ว่าพนักงานสอบสวนท้องที่ใดเป็น

ผู้รับผิดชอบ มาตรา 21 จึงได้บัญญัติ ให้รองอธิบดีกรมตำรวจขึ้นไปเป็นผู้ชี้ขาดว่าพนักงานสอบสวน
ท้องที่ใดเป็นผู้รับผิดชอบในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ชี้ขาดในกรณีท้องที่ใด
เป็นผู้รับผิดชอบในเขตจังหวัด และให้ัยการสูงสุดเป็นผู้ชี้ขาดในกรณีไม่ทราบว่าจะท้องที่ใดรับผิดชอบ
ชอบในระหว่างจังหวัด

จะเห็นว่า เมื่อพนักงานสอบสวนท้องที่ใดเป็นพนักงานสอบสวน ผู้รับผิดชอบแล้วจะได้
ดำเนินการรับผิดชอบในการค้นหาความจริงต่อไป

ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว พนักงานอัยการจะมีอำนาจทำการสอบสวนได้ก็ต่อเมื่อพนักงาน
สอบสวนสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วส่งสำนวนมายังพนักงานอัยการดำเนินการต่อไปตามมาตรา 140-142
ก่อนที่จะส่งสำนวนการสอบสวนพนักงานอัยการเห็นว่าการสอบสวนของพนักงานสอบสวนยังไม่แจ่มแจ้ง
เพื่อให้ได้ความจริงพนักงานอัยการมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมโดยให้พนักงานสอบสวนทำการ
สอบสวนหรือเรียกให้พนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักเพื่อส่งต่อไปและมีอำนาจในการควบคุมหรือ
ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา ผู้เขียนเห็นว่าพนักงานอัยการมีอำนาจทำการสอบสวนดังกล่าวเพื่อให้ได้
ความจริงก่อนพิจารณาสั่งคดีโดยถูกต้องและเป็นธรรมและในบางครั้งผู้ต้องหาอาจร้องขอความเป็น
ธรรมจากพนักงานอัยการเพื่อขออภัยพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพนักงานอัยการ
ก็มีส่วนร่วมในการค้นหาความจริง

ในต่างประเทศผู้มีอำนาจทำการสอบสวนตามระบบสากลนั้น จะต้องมิใช่พนักงานอัยการ
เข้ามาดำรงดุลอำนาจซึ่งกันและกันด้วย โดยให้พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาและ
ควบคุมการสอบสวนคดีอาญา เช่น ในประเทศเยอรมัน ประเทศญี่ปุ่น 10

10 ดูรายละเอียดในข้อ 2 บทที่ 3

หลักเกณฑ์ทางกฎหมายว่าด้วยการสอบสวนคดีอาญาตามบทกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าด้วยการสอบสวนคดีอาญาไว้เพื่อให้การปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาดำเนินไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม และเป็นหลักที่จะต้องปฏิบัติตาม ต่อมากระทรวงมหาดไทยซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศได้กำหนดข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการสอบสวนคดีอาญา มาตราตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง โดยกรมตำรวจได้วางกฎระเบียบตำรวจเกี่ยวกับคดีว่าด้วยการสอบสวนออกมารองรับเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวเป็นหัวข้อที่เกี่ยวกับการสอบสวนพร้อมทั้งวิเคราะห์ว่า เป็นไปตามหลักสากลหรือไม่อย่างไร โดยแยกเป็นหัวข้อดังนี้

ก. พนักงานสอบสวนหรือตำรวจเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนคดีอาญา

เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นในอดีต พนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่สอบสวน¹¹ ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความปัจจุบันพนักงานสอบสวนคือ เจ้าพนักงานฝ่ายตำรวจและเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง เช่น ปลัดอำเภอ นายอำเภอ เป็นต้น ในอดีตมีการโอนอำนาจหน้าที่การสอบสวนไปมาระหว่างฝ่ายตำรวจและฝ่ายปกครอง เหตุผลเพราะว่าการสอบสวนตามกฎหมายมิได้รับความเป็นธรรมจึงหวังว่าเมื่อโอนอำนาจการสอบสวนไปให้อีกฝ่ายหนึ่งแล้วจะได้รับความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น¹² และในปัจจุบันการสอบสวนเป็นหน้าที่ของตำรวจแต่เพียงฝ่ายเดียว ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 2¹³

11 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6)

12 กุลพล พลวัน, "ระบบการดำเนินคดีอาญาโดยอัยการในประเทศไทย,"

วารสารอัยการ, หน้า 82.

13 ภาคผนวก ง.

ข้อวิเคราะห์ จะเห็นว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยทำให้ การสอบสวนและการฟ้องร้องแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด โดยที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดให้ห้องคดีที่เป็นพนักงานสอบสวน ได้แก่ เจ้าพนักงานตำรวจผู้รับผิดชอบการสอบสวน คดีอาญาแต่ฝ่ายเดียว พนักงานอัยการซึ่งมีหน้าที่ฟ้องร้อง¹⁴ ไม่มีอำนาจสอบสวน เป็นเหตุ ให้การดำเนินคดีอาญาขึ้นตอนการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทย เรามีเจ้าพนักงานตำรวจ เป็นองค์กรเดียวที่รับผิดชอบปราศจากการควบคุมขององค์กรอื่น ทั้ง ๆ ที่การดำเนินคดีอาญา ทุกขั้นตอนต้องสามารถควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจเพื่อป้องกันมิให้เจ้าพนักงานของรัฐ องค์กรใดองค์กรหนึ่งกระทำการใด ๆ อันเป็นการกระทบกระเทือนถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ ง่าย จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจจากองค์กรภายนอกกล่าวคือ การ ควบคุมและการคานอำนาจกันระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม¹⁵ ผลจากการ แยกอำนาจหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องออกจากกันโดยเด็ดขาดทำให้มองดูว่ากระบวนการยุติธรรม ของประเทศไทยแบ่งเป็น 3 ฝ่าย คือ ตำรวจ อัยการ ศาล ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักสากลซึ่งได้ แบ่งแยกองค์กรออกเป็น 2 ฝ่ายคือ "ฝ่ายสอบสวนและฟ้องร้องคดี" อันได้แก่ พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการกับอีกฝ่ายหนึ่งคือ "ฝ่ายพิจารณาพิพากษาคดี" อันได้แก่ ศาล ทำให้มองผิดว่า เื่อกระบวนการยุติธรรมของหน่วยงานมาปะปนกับองค์กรในกระบวนการยุติธรรม

ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 รัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้กำหนดให้การสอบสวน กระบวนการยุติธรรมให้เป็นไปตามหลักสากลโดยกำหนดเรื่องนี้ไว้ในนโยบายของรัฐบาลซึ่งได้ แลกต่อสภาพปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เมื่อ 29 ตุลาคม 2519 ข้อ 3 วรรค 2 แต่รัฐบาลยังไม่ได้ดำเนินการ รัฐบาลก็หมดอายุลง ต่อมาในปี พ.ศ. 2521 รัฐบาลสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อ

14 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (5)

15 คณิต ฒ นคร, "ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม," รัพี, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2531, หน้า 71.

ปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการให้มีอำนาจการสอบสวนคดีอาญาและควบคุมการสอบสวนคดีอาญาตามหลักสากล ไม่ทันที่สภาจะพิจารณา พอดีสภาก็หมดอายุลงเดือนเมษายน 2521 ร่างกฎหมายจึงตกไป ขณะนี้กำลังนำร่างฉบับดังกล่าวซึ่งกำลังพิจารณาอยู่ที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา มาพิจารณา เสนออีกครั้งหนึ่งได้ เคยมีการสัมมนาเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตลอดจนปัจจุบันก็ยังหาข้อยุติไม่ได้ โดยต่างฝ่ายต่างสำรวจและพนักงานอัยการต่างอ้างเหตุผลต่าง ๆ นานา ๆ เพื่อสนับสนุนเหตุผลของฝ่ายตน โดยมีข้อสรุปจากการติดตามของผู้เขียน เข้าใจว่า พนักงานอ้างความเป็นธรรมและระบบสากล ยกตัวอย่างของประเทศที่เจริญแล้ว เช่น เยอรมัน ญี่ปุ่น เป็นต้น ส่วนตำรวจอ้างดุลและคานอำนาจการสอบสวนและการควบคุมอาชญากรรมและจะปรับปรุงแก้ไขพนักงานสอบสวนให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ต่อมากระทรวงมหาดไทยเห็นว่าพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตัดอำนาจสอบสวนของฝ่ายปกครองซึ่งไม่ถูกต้อง เพราะฝ่ายปกครองมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยเช่นกัน หากมีการร้องเรียนเกี่ยวกับการสอบสวนจะทำอย่างไร

ข. ระบบการสอบสวนและการรวบรวมพยานหลักฐาน ปัจจุบันการสอบสวนมุ่งลักษณะในทางค้นหาความผิด ซึ่งเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรมจะเห็นได้จากคำจำกัดความของการสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ 16 และระเบียบตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 8 การสอบสวน บทที่ 1 หลักทั่วไปว่าด้วยการสอบสวน ข้อ 207 แต่ในร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) มีลักษณะในการค้นหาความจริงโดยบัญญัติว่า การสอบสวน หมายถึงการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนและพนักงาน

16 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11)

อัยการได้ทำไปเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา และเพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นว่าผู้ต้องหามีความผิดหรือไม่ ประกอบกับระเบียบตำรวจเกี่ยวกับคดีข้อ 254 ห้ามมิให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนพยานของฝ่ายผู้ต้องหา แต่ปัจจุบันขณะที่ผู้เขียนกำลังทำวิจัยอยู่ได้มีการแก้ไขระเบียบดังกล่าวโดยให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนพยานของผู้ต้องหาข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2538 หมวด ก.

ค. การดำเนินการสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจตามกฎหมายพอสรุปได้ดังนี้

1. พนักงานสอบสวนจะมีอำนาจดำเนินการสอบสวนคดีอาญาได้ต่อเมื่อการกระทำอันเป็นความผิดนั้นปรากฏขึ้นแก่พนักงานสอบสวนเอง หรือโดยการร้องทุกข์และการกล่าวโทษ 17

2. อำนาจตรวจตัว สิ่งของและที่ทาง 18

3. ตรวจค้นเพื่อพบสิ่งของ 19

4. อำนาจออกหมายเรียกบุคคลซึ่งครอบครองสิ่งของ 20

5. อำนาจยึดสิ่งของ 21

6. อำนาจเรียกบุคคลมาให้ถ้อยคำ 22

17 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(7), 2(8) และมาตรา 127.

18 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (1)

19 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (2)

20 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (3)

21 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (4)

22 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรคแรก

7. อำนาจในการจับ ควบคุมและปล่อย 23
8. อำนาจสั่งมิให้บุคคลออกไปจากสถานที่ชั่วคราวที่จำเป็น 24
9. อำนาจที่จะสอบสวนหรือส่งประเด็นไป 25

นอกจากนี้ยังมีประมวลกฎหมายระเบียบตำรวจเกี่ยวกับคดีข้อ 225 ที่วางอำนาจหน้าที่ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามระเบียบอีกชั้นหนึ่ง

ง. การใช้มาตรการบังคับในชั้นสอบสวนคืออำนาจของพนักงานสอบสวนในการออกหมายจับและหมายค้น การจับและการควบคุมตัว

การออกหมายจับและหมายค้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบัน กำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่อำนาจในการออกหมายจับในกรณีที่ไม่วางอำนาจศาลและการออกหมายค้น²⁶ ถ้าอยู่ในอำนาจศาลเป็นหน้าที่ของศาล ซึ่งผิดหลักการบริหารงานยุติธรรมสากล เพราะเป็นการตรวจสอบโดยหน่วยงานเดียวกันไม่สามารถเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญได้ ถึงแม้ว่าในปัจจุบันกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นหน่วยงานบังคับบัญชาของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะได้อุดช่องว่างในการควบคุมการออกหมายจับและการจับกุมโดยออกข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 1²⁷ ปล่อยให้เสนอขออนุมัติจับกุมต่อปลัดกระทรวง

23 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 136

24 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 137

25 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138

26 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 58 (1) (3)

27 ภาคผนวก ง.

มหาดไทยและในต่างจังหวัดขออนุมัติต่อผู้ว่าราชการจังหวัด โดยหลักเกณฑ์นี้การกลั่นกรองก็มี
ไขข้องค์กรที่เป็นกลาง ไม่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพได้อย่างเต็มที่

ข้อวิเคราะห์จะเห็นว่า การออกหมายจับและหมายค้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญา ไม่มีการตรวจสอบจากหน่วยงานที่เป็นกลางที่เป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของ
ประชาชน ถึงแม้ว่าจะมีการกลั่นกรองจากปลัดกระทรวงมหาดไทยก็ตาม ร่างพระราชบัญญัติแก้ไข
เพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 58 ที่จะแก้ไขใหม่ จึงเพิกถอนอำนาจ
การออกหมายอาญาของเจ้าพนักงานฝ่ายบริหารให้ศาลมีอำนาจออกหมายอาญาแต่เพียงเดียว
เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้มากยิ่งขึ้น

การจับและการควบคุมตัว การจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้
อำนาจเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้จับโดยไม่มีหมายจับไม่ได้มีข้อยกเว้น 4 ข้อ 28
ตามหลักสากลในอารยประเทศมีหลักกฎหมายที่ถือว่า ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาเป็นผู้
บริสุทธิ์ จนกว่าจะได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำผิดจริง โดยหลักแล้วรัฐจะใช้อำนาจ
จับโดยไม่มีหมายจับนั้นทำให้เขาเสื่อมเสียอิสรภาพจะต้องเป็นกรณีเร่งด่วนและไม่อาจขอหมาย
จับได้ทันเท่านั้น

ข้อวิเคราะห์จะเห็นว่า หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในการจับโดยไม่มี
หมายยังไม่ได้บัญญัติ เรื่องการจับจะต้องเป็นกรณีที่มีความจำเป็นที่จะต้องทำและเร่งด่วนที่จะขอ
หมายได้ทัน จึงได้มีการแก้ไขมาตรา 78 (3) ตามร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในภาคผนวก ก. สำหรับเรื่องการควบคุมตามประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 กำหนดให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้

เป็นเวลานานโดยไม่ต้องรายงานให้หน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเข้าไปรับทราบหรือตรวจสอบแต่อย่างใด แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกำหนดหลักไว้ในมาตรา 87 ว่า "ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับเกิน 48 ชั่วโมง ..." แต่ก็ได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้ด้วยว่า "...ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นจะยึดเวลาเกินกว่าสี่สิบแปดชั่วโมงก็ได้เท่าเหตุจำเป็น แต่มิให้เกินเจ็ดวัน"

ในทางปฏิบัติผู้ต้องหาอาจถูกควบคุมตัวได้ถึง 7 วัน โดยไม่ได้มีการตรวจสอบความชอบธรรมในการจับและการควบคุมตัวโดยองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรมแต่อย่างใด

ในอาระประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น เจ้าพนักงานตำรวจผู้จับกุมมีอำนาจควบคุมได้ 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่จับกุม ก่อนส่งให้พนักงานอัยการพิจารณา จะเห็นว่าจะควบคุมผู้ต้องหาเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

ข้อวิเคราะห์ การควบคุมเป็นระยะเวลาอนาจารทำให้เจ้าพนักงานกระทำการต่อผู้ต้องหาโดยมิชอบก็ได้ จึงได้กำหนดการควบคุมให้ระยะเวลาสั้นลงเพื่อที่จะให้ศาลตรวจสอบโดยผ่านพนักงานอัยการ แต่ของประเทศไทยมีอำนาจควบคุมได้ถึง 7 วัน และร้องขอต่อศาลฝากขังได้เลย ไม่มีการตรวจสอบโดยองค์กรอื่น นอกจากศาล ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักสากลร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงได้ลดอำนาจควบคุมของพนักงานสอบสวนเหลือยี่สิบสี่ชั่วโมงก่อนยื่นคำร้องฝากขังศาลและตัดอำนาจการควบคุมตามกฎหมายเดิมไว้ไม่เกิน 7 วันออกไป

หลักเกณฑ์และดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานชั้นสอบสวน

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีให้แก่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้รับผิดชอบ เว้นแต่ความผิดตามกฎหมายไทยที่ได้กระทำความผิดนอกราชอาณาจักร กล่าวคือ เมื่อพนักงานสอบสวนรู้ว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นจาก

การร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ พนักงานสอบสวนก็มีหน้าที่ดำเนินการสอบสวนโดยมิชักช้า²⁹ อันหมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นที่พนักงานสอบสวนได้กระทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อพิสูจน์ความผิดและเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ³⁰ จากหลักกฎหมายในปัจจุบันจะเห็นว่าวัตถุประสงค์ในการสอบสวน คือ การพิสูจน์ความผิดและเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ เป็นระบบการพิสูจน์ความผิด พยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนได้มาโดยมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. การสอบสวนพยานบุคคลต้องทำโดยสมัครใจโดยมิให้พนักงานสอบสวนทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการล่อลวงหรือขู่ข่มขู่หรือให้สัญญากับผู้ต้องหาเพื่อจงใจให้เขาให้การอย่างใด ๆ ในเรื่องที่ต้องหา นั้น³¹
2. จะต้องใช้หลักการสอบสวนฟังความทุกฝ่าย ดังได้กล่าวมาแล้วว่าในการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดีผู้ถูกกล่าวหาจึงต้องมีสิทธิต่าง ๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับทราบว่าเขาถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องว่าอย่างไร เพื่อเขาจะได้มีโอกาสดำข้อกล่าวหาหรือในการแก้ข้อหาในฟ้องได้ บทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่แสดงถึงหลักรับฟังความทุกฝ่าย เช่น

2.1 การแจ้งข้อกล่าวหาให้ทราบและทำการสอบสวนผู้ต้องหา³²

29 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 130

30 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 11 (1)

31 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135

32 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134

2.2 พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา มาประกอบการพิจารณาได้ 33

2.3 ในการจับเข้าพนักงานผู้จับจะต้องแจ้งให้ทราบว่าเขาต้องถูกจับ ถ้ามีหมายจับต้องแสดง ต้องเอาตัวผู้ต้องหาหรือผู้ถูกจับไปยังที่ทำการเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจโดยทันที 34

2.4 พนักงานสอบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดทั้งพยานฝ่ายผู้กล่าวหาและผู้ต้องหา เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด 35

2.5 พนักงานสอบสวนมีอำนาจตรวจตัวผู้เสียหายหรือตรวจตัวผู้ต้องหา หรือตรวจสิ่งของที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้ 36

เมื่อพนักงานสอบสวนทำการรวบรวมพยานหลักฐาน ตามเงื่อนไขที่ได้กล่าวมาแล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานทุกฝ่ายที่รวบรวมโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วมาพิจารณาว่าพยานหลักฐานฝ่ายใดน่าเชื่อถือมากกว่ากัน รายละเอียดจะกล่าวในเรื่องหลักเกณฑ์และดุลพินิจในการชี้หน้าพยานหลักฐาน แต่การรับฟังพยานหลักฐานในชั้นศาลนั้น ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 ได้บัญญัติความว่า พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคล ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวงหรือ

33 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138

34 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83, 84

35 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131

36 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (1)

โดยมิชอบด้วยประการอื่น 37 จากหลักกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ศาลก็รับฟังพยานทุกฝ่าย เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน และสามารถนำมาเป็นแนวปฏิบัติในการรับฟังพยานหลักฐานชั้นสอบสวนได้

หลักเกณฑ์และดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานในชั้นสอบสวน

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 3 ว่า หลักเกณฑ์และดุลพินิจในการรับฟังพยานหลักฐานชั้นสอบสวนนั้น พยานหลักฐานที่ได้มาจะต้องได้มาด้วยความสมัครใจ ชอบด้วยกฎหมาย และยึดหลักฟังความทุกฝ่าย เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงและใช้ดุลพินิจในการรับฟังพยานทั้งสองฝ่าย เมื่อได้ความจริงมาแล้ว พนักงานสอบสวนจำเป็นจะต้องวินิจฉัยข้อกฎหมายเพื่อปรับกับข้อเท็จจริงแห่งคดี ฉะนั้นพนักงานสอบสวนจึงต้องทราบพื้นฐานแห่งความคิดนั้น ต้องด้วยบทกฎหมายบทใดและบทกฎหมายนั้นมีหลักเกณฑ์อย่างไร ซึ่งจะทราบได้จากตัวบทกฎหมายนั่นเอง 38 พนักงานสอบสวนจะต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายด้วยความเป็นกลางอย่างมุ่งหมายแต่ที่จะให้ผู้ต้องหาถูกฟ้องศาลโดยปราศจากหลักฐาน

ในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในปัจจุบัน มีแนวความคิดที่ไม่ต้องการให้ผู้บริสุทธิ์ถูกฟ้องเป็นจำเลยทำให้การกลั่นกรองหรือการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็นสาระสำคัญของกระบวนการทางอาญา จากแนวความคิดดังกล่าวแบ่งการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็น 3 ระดับ คือ

37 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226

38 สง่า ดวงอัมพรและคณะ, การสืบสวนและสอบสวน (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521), หน้า 38.

1. เหตุอันควรเชื่อ (Probable Cause)
2. เหตุที่จะรับฟ้อง (Prima Facie Case)
3. เหตุลงโทษ (Prove Beyond a Resonable Doubt)

ระดับความเชื่อทั้งสามระดับที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ 2.3 นั้น ในการซึ่งนำพนักงานชั้นสอบสวนอยู่ในข้อ 1 เหตุอันควรเชื่อในระดับ Probable Cause ซึ่งมีความหมายไปในทางที่น่าเชื่อได้อย่างมั่นคงว่าผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาจะเป็นผู้กระทำผิดสูงกว่า Resonable และการสงสัย Suspicion แต่ต่ำกว่าเหตุที่จะรับฟ้อง (Prima Faicie Case) เพียงเท่าคดีมีมูลและเหตุลงโทษ (Prove Beyond a Resouable Doubt) ซึ่งศาลใช้พิจารณาโทษ

เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนเสร็จแล้ว ถ้ารู้ตัวผู้กระทำผิดให้ทำความเห็นควรสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องต่อไป

ความเป็นภาวะวิสัยของพนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน³⁹ คดีอาญาจะเริ่มเป็นคดีเมื่อมีเรื่องเกิดหรืออ้างหรือว่าได้เกิด กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มดำเนินคดีอาญา และในการสอบสวนนี้ พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานและมีอำนาจหน้าที่ในการใช้มาตรการบังคับ เมื่อการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว ก็จะถึงขั้นตอนการตรวจสอบของพนักงาน

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6)

อัยการ เมื่อพนักงานอัยการตรวจสอบสำนวนจากพนักงานสอบสวนแล้วมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานคนใดมาหาเพื่อซักถามเพื่อส่งต่อไป 40 ในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า "ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามหา และเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความคิด" และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 บัญญัติว่า "พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อความที่ได้มา" จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นว่าพนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ที่จะต้องรวบรวมพยานหลักฐาน 3 ชนิดด้วยกันคือ

1. พยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาหรือพยานหลักฐานที่ชี้ยันผู้ต้องหา
2. พยานหลักฐานที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาหรือเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหา และ
3. พยานหลักฐานที่เกี่ยวกับเหตุบรรเทาโทษของผู้ต้องหา และเมื่อพิจารณาบท

บัญญัติดังกล่าวประกอบกับมาตรา 98 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ว่า "ในการค้น เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดสิ่งของใด ๆ ซึ่งน่าจะใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อประโยชน์หรือยันผู้ต้องหา" ประกอบกับการใช้หลักฟังความทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ถูกล่ามหาเป็นประธานในคดีจะต้องมีสิทธิต่าง ๆ ในการต่อสู้คดีและแก้ข้อกล่าวหาได้ 41 จากเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าว จะเห็นว่าเจ้าพนักงานของรัฐผู้ดำเนินสอบสวนคดีอาญาต้องมีความเป็นภาวะวิสัย (Objectivity) โดยการพิจารณาคำวินิจฉัยตัวอย่างรอบคอบและเที่ยงธรรมหาใช่ทำครั้ง ๆ กลาง ๆ ไม่ประกอบกับระเบียบตรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 208 ได้กำหนดให้

40 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143

41 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134, 135

พนักงานสอบสวนเป็นผู้มีหน้าที่ในการสอบสวนอำนวยความสะดวกทางอาญา ให้กับคู่กรณีจึงต้องมีคุณธรรมและจรรยาบรรณสูงเป็นพิเศษ โดยต้องทำให้เป็นกลางไว้ซึ่งความยุติธรรม ต้องการแต่ความจริงโดยบริสุทธิ์เท่านั้น การซักถามต้องระมัดระวังอย่าให้เป็นคำถามที่ขึ้นๆให้ผู้อื่นให้ถ้อยคำคล้อยตาม หรือชี้ช่องอย่างใดอย่างหนึ่งในเวลาถาม ด้วยเหตุนี้ พนักงานสอบสวนจึงพึงต้องมีจรรยาบรรณเป็นกรอบแนวทางการปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย

- (1) พนักงานสอบสวน พึงยึดถืออุดมคติของตำรวจอย่างเคร่งครัด
- (2) พนักงานสอบสวนถึงระลึกถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ
- (3) พนักงานสอบสวน พึงอำนวยความสะดวกแก่คู่กรณีอย่างเสมอภาค โดยถูกต้องตามกฎหมายและศีลธรรม
- (4) พนักงานสอบสวน พึงเต็มใจรับแจ้งความ แสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานตามหลักเกณฑ์แห่งกฎหมาย ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริงแห่งคดี
- (5) พนักงานสอบสวน พึงพิเคราะห์ข้อเท็จจริงให้ได้ เหตุผลอันน่าเชื่อว่าผู้ใดกระทำความผิดก่อนมีการแจ้งข้อกล่าวหาจับกุมดำเนินคดีและให้คำนิ่งถึงสิทธิการปล่อยชั่วคราวด้วย
- (6) พนักงานสอบสวนพึงให้ความสำคัญและให้ความคุ้มครองต่อพยานในคดี
- (7) พนักงานสอบสวนพึงรักษาความลับในการสอบสวน
- (8) พนักงานสอบสวนพึงสันทัดและยึดมั่นในวิชาชีพการสอบสวนและอุตสาหกรรมพยายามในการปฏิบัติหน้าที่อย่างแท้จริง

อุดมคติของตำรวจ "เคารพเอื้อเฟื้อต่อหน้าที่ กรุณาปราณีต่อประชาชน
อดทนต่อความเจ็บใจ ไม่หวั่นไหวต่อความยากลำบาก
ไม่มักมากในลาภผล มุ่งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อปวงชน
ดำรงตนในยุติธรรม กระทำการด้วยปัญญา
รักษาความไม่ประมาทเสมอชีวิต"

เมื่อพิจารณาจรรยาบรรณของพนักงานสอบสวนและอุดมคติของตำรวจในการบริการประชาชน ในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ต้องมีความเป็นภาวะวิสัยและรอบคอบยิ่งขึ้น

ศึกษาเปรียบเทียบการค้นหาคำความจริงในคดีอาญาและชั้นนี้ที่พนักงานสอบสวน ชั้นสั่งฟ้องของพนักงานอัยการและชั้นพิจารณาคดีของศาล

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐ โดยทุกฝ่ายซึ่งเป็นองค์ประกอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาล ต่างมีหน้าที่ค้นหาคำความจริงซึ่งเป็นจุดประสงค์ในการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้เกิดความยุติธรรม ได้แยกอำนาจสอบสวนฟ้องร้องและอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ยกฐานะผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเคยถูกกล่าวหาว่าเป็น "กรรมในคดี" ไม่มีโอกาสได้ต่อสู้คดีมาเป็น "ประชาชนในคดี" โดยจำเลยได้มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้จะเห็นได้จากบทบัญญัติดังต่อไปนี้

1. การแจ้งข้อหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบตามมาตรา 134, 138, 158 (5) และมาตรา 172
2. ใช้หลักทนายโดยจำเลยต้องให้การด้วยวาจา มาตรา 11, 172 และ 237
3. ใช้หลักพยานโดยตรง มาตรา 229 และมาตรา 243
4. หลักเปิดเผย มาตรา 172
5. หลักความเป็นอิสระในการชี้แจงนี้ที่พยานหลักฐาน มาตรา 227
6. หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัย มาตรา 227 วรรค 2 และให้จำเลยมีสิทธิตั้งทนายต่อสู้คดี มาตรา 173

เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในหลายมาตราที่ทำให้อำนาจศาลมีอำนาจดำเนินการในการพิจารณาคดีอันมีลักษณะของระบบที่ผสมอยู่ในระบบกล่าวหาโดยให้ศาลมีหน้าที่ค้นหาคำความจริง เช่น

1. การให้ศาลมีอำนาจเรียกส่วนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ มาตรา 175
2. การให้ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมโดยผลการ ซึ่งเรียกว่าพยานศาลในระหว่างพิจารณา มาตรา 228
3. การให้ศาลมีอำนาจถามโจทก์และจำเลย หรือพยานคนใดได้ในระหว่างพิจารณาเมื่อศาลเห็นสมควร มาตรา 235

เกณฑ์และจุดมุ่งหมายของการค้นหาความจริงในชั้นสอบสวนเมื่อเปรียบเทียบกับชั้นสั่งคดีและชั้นพิจารณาคดี

วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญา คือ การค้นหาความจริงให้ได้สมบูรณ์มากที่สุด และการได้มาซึ่งความจริงนั้น รัฐจะต้องให้หลักประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม หัวใจและงานหลักของการดำเนินคดีอาญาในการค้นหาความจริงทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เช่น ชั้นสอบสวน ชั้นสั่งคดี และชั้นพิจารณาคดี

1. การค้นหาความจริงในชั้นสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย พนักงานสอบสวน ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการเริ่มดำเนินคดีอาญาหรือสอบสวนคดีอาญา พนักงานสอบสวนจะต้องค้นหาความจริงว่าเรื่องนั้นเป็นอย่างไร ด้วยเหตุนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 จึงบัญญัติว่า "ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์ที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกร้องหาและเพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิด" และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 บัญญัติว่า "พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนเองหรือส่งประเด็นไปสอบสวนเพื่อทราบความเป็นมาแห่งชีวิตและความประพฤติอันเป็นอาชญาของผู้ต้องหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อความทุกข้อที่ได้มา"

ซึ่งแสดงว่าพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายและผลดีแก่ผู้ต้องหา เพื่อให้
 ได้รับความจริงและมีจุดมุ่งหมายแสดงถึง การค้นหาความจริงน่าเชื่อว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำผิด
 (Probable Cause) เช่นเดียวกับเหตุอันควรเชื่อในการจับ คั่น และการขัง ในบทบัญญัติ
 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 59 วรรคสอง ใช้คำว่า "ต้องปรากฏ
 เหตุผลสมควร" มาตรา 66 (1), (2) ใช้คำว่า "มีเหตุอันสมควร" เป็นต้น สำหรับการค้นหา
 ความจริงเพื่อพิสูจน์ความผิดในชั้นสอบสวน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้กำหนด
 ระดับความเชื่อไว้ แต่เมื่อพิจารณาถึงการสอบสวนแล้วในระหว่างสอบสวน พนักงานสอบสวน
 อาจออกหมายเรียก พยาน หรือผู้ต้องหา มาให้ปากคำแก่พนักงานสอบสวนได้ การสอบสวน
 จึงเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลเช่นเดียวกัน ดังนั้น การที่พนักงาน
 สอบสวนจะเริ่มการสอบสวนได้ ก็ควรจะต้องมีความเชื่อเสียก่อนว่า มีเหตุอันควรเชื่อว่ามีกรกระทำ
 ผิดอาญาเกิดขึ้น ระดับความเชื่อของพนักงานสอบสวนว่ามีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นจะต้องใช้
 เหตุอันควรเชื่อ (Probable Cause) ⁴²

2. เปรียบเทียบการค้นหาความจริงชั้นสังคม

ซึ่งองค์การที่รับผิดชอบในชั้นสังคมคือ "พนักงานอัยการ" การค้นหา
 ความจริงในส่วนของพนักงานการนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143
 ก็บัญญัติให้พนักงานอัยการที่จะสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนส่งพยานมาให้ซักถาม
 เพื่อสั่งต่อไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบสั่ง
 สำนวนการสอบสวนมาให้อัยการแล้ว ถ้าเห็นว่าสำนวนการสอบสวนยังไม่สมบูรณ์ในข้อเท็จจริง
 บางประการ หรือพยานหลักฐานไม่สมบูรณ์ พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการ

⁴² นิรันดร์ เสียมทอง, "หลักการแจ้งข้อหาในคดีอาญาโดยพนักงานสอบสวน
 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533) หน้า 85.

สอบสวนเพิ่มเติมในประเด็นที่ต้องการได้ พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตามเพื่อความสมบูรณ์ของพยานหลักฐาน พนักงานอัยการจะต้องค้นหาความจริงโดยรวบรวมพยานหลักฐาน ทั้งเป็นผลดีและเป็นผลร้ายของผู้ต้องหา จะเป็นคู่ความโดยเนื้อหาไม่ได้ อัยการจึงจะวินิจฉัยสั่งคดีได้อย่างถูกต้อง ในกรณีที่อัยการสั่งไม่ฟ้อง จะใช้หลักเกณฑ์ตามมาตรา 227 ที่ว่า "เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดในข้อหาความสงสัยนั้นให้จำเลย" ในกรณีที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องระดับความเชื่อควรมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. มีพยานหลักฐานที่น่าเชื่อว่าการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น
2. มีพยานหลักฐานที่น่าเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา

โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าว เมื่อพนักงานอัยการเห็นว่ามีความพยานหลักฐานจากการค้นหาความจริงแล้ว เห็นว่าคดีมีมูล (Prima Facie Case) จึงมีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อไป และส่งตัวผู้ต้องหาฟ้องต่อศาล ศาลจะไม่ไต่สวนมูลฟ้อง ก่อนประทับฟ้องก็ได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2) เพราะถือว่าคดีอาญานั้น ได้ผ่านการสอบสวนของพนักงานสอบสวนมาแล้ว การสอบสวนดังกล่าวเท่ากับเป็นการแทนไต่สวนมูลฟ้อง เมื่อเปรียบเทียบระดับความเชื่อของคดีมีมูล (Prima Facie Case) จะสูงกว่าระดับเหตุอันควรเชื่อ (Probable Cause) เมื่อเทียบน้ำหนักเป็นเปอร์เซ็นต์แล้ว เหตุอันควรเชื่อมีน้ำหนักประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ ส่วนคดีมีมูลชั้นส่งฟ้องของอัยการประมาณ 70-75 เปอร์เซ็นต์⁴³

43 เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, "ระเบียบการดำเนินคดีอาญากับเสรีภาพของประชาชน," วารสารทนายความ ฉบับพิเศษ (กุมภาพันธ์ 2524): 29.

3. เปรียบเทียบการค้นหาคำความจริงในชั้นพิจารณาคดีของศาล

ในคดีอาญานั้นถือหลักการตรวจสอบ (Untersuchungsgrundsatz) ศาลจะต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในเรื่องที่กล่าวหาว่าความจริงคืออะไร ศาลมีอำนาจค้นหาคำความจริงโดยไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ ทั้งสิ้น คดีอาญาจึงทำกันไม่ได้ ศาลจะต้องกระตือรือร้น (Active) ในการค้นหาคำความจริงมิใช่วางเฉย (Passive) ในการค้นหาคำความจริง โดยการถามค้าน 44 (Cross Examination) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาบทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาของประเทศไทย มาตรา 228 ว่า ในระหว่างพิจารณาศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมหรือจะสืบเองหรือส่งประเด็นไปสืบก็ได้ มาตรา 235 ให้อำนาจศาลถามโจทก์หรือจำเลยก็ได้ และมาตรา 175 เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ศาลมีอำนาจเรียกส่วนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบวินิจฉัยได้ เมื่อศาลค้นหาคำความจริงเป็นที่ยุติแล้ว ระดับความเชื่อในการค้นหาคำความจริงจะอยู่ในระดับ เชื่อโดยปราศจากความสงสัยใด ๆ (Proof Beyond a Reasonable doubt) เป็นหลักการลงโทษ ซึ่งเป็นขั้นตอนหลังจากพิจารณาคดีแล้ว ศาลจะต้องแน่ใจว่ามีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้นจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 วรรคแรก ซึ่งต่างกันระดับการค้นหาคำความจริงในชั้นสอบสวนมีระดับความเชื่อเพียงเหตุอันควรเชื่อ (Probable Cause) ว่ามีความผิดอาญาเกิดขึ้นจะรู้ตัวผู้กระทำผิดหรือไม่ก็ตาม

44 คณิต ฌ นคร, "วิธีพิจารณาความอาญาของไทย หลักกฎหมายกับการปฏิบัติไม่ตรงกัน," วารสารนิติศาสตร์ (กันยายน 2525) : 1-2.